

Folktron i det gamla bondesamhället

Då jag som 18-åring hemma i Korsholm tog ut Ebbe Schöns *Älvor, vättar och andra väsen* ur bibliotekshyllan, anade jag inte att den skulle påverka mitt framtida yrkesval. Det gjorde den, med sin fylliga beskrivning av den folktron som sedan dess legat mig varmast om hjärtat, och som jag själv valt att specialisera mig på. När Carlssons bokförlag nu har givit ut den tillsammans med *Folktrons år* i en något omarbetad volym med titeln *Folktro från förr*¹, är det därför med en viss bävan som jag läser om den. Den har förlorat något av sin magiska lyster, eftersom jag numera är så van vid folktrons väsen, men samtidigt har jag upptäckt nya aspekter av texten.

Den första delen av boken inleds med ett kapitel om muntligt berättande, folksägnernas funktioner och särdrag, och gynnsamma tidpunkter och platser för möten med det övernaturliga. Folktron i dagens värld behandlas, liksom relationen mellan kyrkan och folktron samt folkkupplingsningens inverkan på folktrons möjligheter att leva vidare. Därtill diskuterar författaren kort traditionsbäramna och folktrons dunkla ursprung. Härpå följer kapitel om de enskilda folktröväsandena, börjande från spöken och gästar och slutande med de gamla fornordiska gudarna. Däremellan skildrar Ebbe Schön traditionen kring mördade barn, tomten, vättar, älvor, troll, jättar, lyktgubbar, bysen, skogsrädet, sjöjungfrun, näcken, vittror, drakar, varulvar, maran och djävulen. Det är således ett digert galleri av folktrögestalter som träder fram, och läsaren får en god uppfattning om de motiv och sägner, som knutits till dem. Väckända vandringsägner blandas med mer individuellt färgade berättelser. Författaren poängterar ofta den flytande gränsen mellan de olika väsendena, och visar hur samma historier berättats om flera väsen. Ibland återger han sina egna eller nära släktingars erfarenheter av den bohusländska folktron, vilka stundom var ganska dråpliga. Det är ett trevligt inslag i hans text, och det får också det gamla bondesamhället att verka mindre avlägset.

1. Ebbe Schön. *Folktro från förr*. Stockholm: Carlsson 2001. 360 s., ill.

Bokens andra del presenterar magiska bruk förknippade med årets märkesdagar. Även här finns ett introducerande kapitel, som tar upp relationen mellan religion och magi och olika former av magi. Forskningshistorien intar en förhållandevis stor plats i denna del. Framställningen tar sin början vid fastlagen och fastan, och fortsätter genom året via tranafest och vårfstudag, påskveckan, vårsådden, valborg och första maj, Kristi himmelfärdsdag, pingst, trefaldighet, midsommar, slåtter och skörd, Mickelsmäss, tröskningen, advent, Lucia, Tomas-mäss, jul, Staffansdagen, nyår, trettondag, tjugondag Knut, midvinter och kyndelsmäss till "Petter Kat" (Petri tronbestigningsdag) den 22 februari. Författaren skriver om ritualer kring jordbruket och boskapen, och om spådomar gällande den enskildes framtid, vid de viktiga brytpunkterna under året. Folksedernas utformning på olika håll i Sverige studeras också rätt så ingående. Ett lite längre historiskt perspektiv anläggs alltid när källorna så tillåter, och när den inte gör det är Schön noga med att påpeka detta. Det skrivna ordet kompletteras med bilder, vissa av dem förvisso gängse i folktrösammanhang, men de är alltid lika vackra att titta på.

Sammantaget utgör *Folktro från förr* en rikhaltig och underhållande odyssey genom den gamla folktrons värld. Ebbe Schön kan konsten att berätta, och förmår därför förmedla den kunskap han har om den folkliga traditionen. Det enda som förbryllade mig var hans bibliografiska policy. Ibland, särskilt i det första inledningskapitlet, refererar han till forskningsrön, som åtminstone jag lärt mig associera med vissa forskare och verk, och dessa nämns sedan inte i bibliografien. Under några av hans tankar och formuleringar tyckte jag mig skönja artiklar och monografier av till exempel William Bascom, Lauri Honko, Carl Wilhelm von Sydow, Jochum Stattin och Albert Eskeröd. Först tänkte jag att han kanske ville hålla litteraturförteckningen så svensk som möjligt, men det finns markanta inslag av såväl skandinavisk som tysk och engelsk facklitteratur i den i övrigt. Som folklorist skulle jag alltså ha önskat en något utökad bibliografi i det avseendet, men detta är en petitesse. Det viktiga är att boken är en njutning att läsa, och det är den.

Camilla Asplund